

EKOLOŠKO PRAVO U FUNKCIJI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Veljko Đukić¹
Ognjen Đukić²
Biljana Đukić³

SAŽETAK

Suočavajući se sa aktuelnim pitanjima zaštite životne sredine mora nam biti jasno da je za njihovo rješenje potreban multidisciplinarni pristup, prirodnih, medicinskih, tehničkih i pravnih nauka. Pojedina od ovih znanja su već niz decenija sistematski obrađena i korišćena od strane ekologa, dok su druga rezultat zadnjih dvadeset godina, te još uvijek nisu generalno teoretski obuhvaćena.

U vezi sa pravnim normama koje treba da regulišu i spriječe opasnosti od zagađenja životne sredine postavlja se pitanje, da li se putem prava može kontrolisati savremena tehnologija, koja sa jedne strane čovjeku omogućava velike koristi, a sa druge strane prijeti njegovom opstanku. Očigledno je, da pravne norme mogu da predstavljaju jedan od značajnijih instrumenata za sprečavanje negativnih pojava, koje mogu da nastanu od nekontrolisanog razvoja savremene tehnologije. Bitan uslov je da zakonodavni organi budu dovoljno dinamični i da mogu svaku pojavu, koja može da ugrozi životnu sredinu, da spriječi zajedno sa organima uprave i drugim institucijama koje pravne norme primjenjuju.

Razvoj posebne grane pravnog sistema – EKOLOŠKOG PRAVA, prati procese razvoja u mnogim zemljama. Uvođenje nastavnog programa ovog predmeta na Pravne fakultete u Bosni i Hercegovini značice snažan podsticaj konačnom normiranju svih elemenata ove pravne discipline.

KLJUČNE RIJEČI: ekološko pravo, opstanak, pravni system.

SUMMARY

Facing the current issues of environmental protection, it must be clear to us that their solution requires a multidisciplinary approach, natural, medical, technical and legal sciences. Some of this knowledge has been systematically processed and used by ecologists for decades, while others are the result of the last twenty years, and are still not generally theoretically covered.

In connection with the legal norms that should regulate and prevent the dangers of environmental pollution, the question arises whether modern technology can be controlled through law, which on the one hand enables great benefits to man, and on the other hand threatens his survival. It is obvious that legal norms can be one of the most important instruments for preventing negative phenomena, which can arise from the uncontrolled development of modern technology. An important condition is that the legislative bodies be sufficiently dynamic and that they can

1 prof.dr.sc Veljko,Đukić,dipl.inž.,Cerntar za humane tehnologije,Gradiška,e-mail:vljkuki@gmail.com
2 Ognjen Đukić,dipl.inž.el.,Elektrotehnički fakultet,Banja Luka,e-mail:djukas95@gmail.com
3 Biljana Đukić,dipl.inž.inf.,Osnovna škola Danilo Borković, Gradiška,e-mail:biljanau@gmail.com

prevent any occurrence that may endanger the environment together with the administrative bodies and other institutions that apply legal norms.

The development of a special branch of the legal system - ECOLOGICAL LAW, follows the development processes in many countries. The introduction of the curriculum of this subject at the Faculties of Law in Bosnia and Herzegovina will mean a strong incentive for the final standardization of all elements of this legal discipline.

KEYWORDS: *ecological law, survival, legal system.*

UVOD

Ideja o potrebi razvoja posebne pravne grane svoj puni zamah dobila je krajem osamdesetih godina. Ono što je karakteristično za to vrijeme jeste da mnogi pravnici nisu pružili ni osnove opšte definicije ekoloških vrijednosti, posmatranih sa pravne tačke gledišta, pa time ni objekata tretmana ekološkog prava. Sasvim suprotno – samo su istakli neophodnost njegovog formiranja, pozivajući se na širu svijetsku, uglavnom nepravničku literaturu.

Zakonodavne i druge mjere u vezi sa zaštitom životne sredine donose organi zemlje koja preduzima te mjere. Radi se o tzv. unutrašnjem pravu o zaštiti životne sredine. Međutim, i na međunarodnom planu sve više se razvijaju i donose norme u vidu međunarodnih konvencija o zaštiti životne sredine, što znači da se uporedo sa razvojem unutrašnjeg prava razvija i međunarodno pravo životne sredine. (Đukić V., 2006, pp.651).

Pa ipak, u krajnjoj liniji pravo o životnoj sredini pojavljuje se kao unutrašnje pravo, jer da bi međunarodno javno pravo važilo u jednoj zemlji ono mora biti verifikovano i priznato od zakonodavnih organa te zemlje. Prema tome, unutrašnje pravo se pojavljuje kao primarno u odnosu na međunarodno javno pravo s obzirom da se ono uključuje i integriše u unutrašnje pravo o zaštiti životne sredine.

Još je veća obaveza izvršnih organa koji treba da primjenjuju zakonodavstvo o životnoj sredini. Prema tome, da bi pravo moglo sa uspjehom da suzbija nepoželjne pojave koje mogu da proizilaze iz nekontrolisanog razvoja tehnologije, potrebno je da se pravnim normama reguliše preduzimanje prvo vrlo „opsežnih preventivnih mjera, a zatim ukoliko dođe do narušavanja pravnih normi, dosljedno preduzimati represivne mjere u vidu različitih sankcija.

Ulazeći u problematiku razvoja ekološkog prava, kao i ličnog viđenja potrebe njegovog sagledavanja kao integralnog dijela sveobuhvatne pravne nauke, koji sazlučuje paralelno nastavno i naučno istraživanje, moramo da naglasimo kako je riječ o predmetu kome je već posvećena pažnja na nizu univerziteta izvan BiH. Pri tom brojni pravnici ukazuju na složenost problematike, koja se iskazuje čak i u određivanju imena predmeta, odnosno pravne grane u nastajanju. (Đukuć V., Jakupović E., 2016).

U skladu sa spoznajom predmeta, Ecology Law jeste pravo koje reguliše pitanja svih faktora i uslova od uticaja na postojanje ili razvoj organizama ili asambleje organizama kao i očuvanje, kako njihovog parcijalnog staništa, tako i totalnog ekosisa. Pravo životne sredine bavi se prostorno definisanim okruženjem i ne cjelovitosti „međuodnosa živog i neživog. Ukazujemo da je logički uži pojam. Iz tog razloga, posmatrajući stalno rastući i usloznavajući ekološki odnos, koristimo izraz ekološko pravo, imajući u vidu da različiti oblici prava životne sredine svaki svojim rezultatima, čine konstitutivne elemente sveukupnog ekološkog prava. (Đukić V., Đukić B., 2009, pp.222).

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE U KONCEPTU TEHNOLOŠKOG RAZVOJA

Štetne posljedice koje mogu da nastanu iz nekontrolisanog tehnološkog razvoja mogu da se pojavljuju u vidu ugrožavanja prirode, zemljišta, zagađenja vode i vazduha, nekontrolisanog odlaganja smeća, otpada iz proizvodnje, produkcije štetnih ili neugodnih mirisa, produkcije buke i vibracija, izazivanja štetnih posljedica od jonizirajućeg zračenja i sl. S obzirom na mnoštvo štetnih posljedica koje mogu da nastanu usljed nekontrolisanog tehnološkog razvoja, pojavljuje se potreba da se pored ostalog zakonodavnim i drugim mjerama interveniše, kako bi se s jedne strane preduzele preventivne mjere da se onemogući proizvodnja štetnih posljedica ubuduće, odnosno, da se zaustavi dalje nastupanje štetnih posljedica. Zbog toga se smatra da umjesto preduzimanja samo represivnih mjera, putem zakonodavnih mjera, zaštitu životne sredine treba ugraditi u koncept tehnološkog razvoja[5]. Prema tome, pri donošenju zakonodavnih mjera mora se poći od načela da se pri izgradnji ugodne životne sredine moraju obezbjediti takve garancije koje će onemogućiti njenu degradaciju. Nameće se potreba da se putem zakonodavnih mjera mota omogućiti unapređenje kvaliteta životne sredine u kojoj čovjek neće trpjeti štetne posljedice, koje su do sada nastajale usljed nekontrolisanog tehnološkog razvoja, odnosno, otkloniti posljedice koje su nastajale usljed nepreduzimanja odgovarajućih mjera.

Zakonodavne mjere koje treba preduzimati ne bi trebalo da budu parcijalne i pojedinačne, već bi morale imati u vidu globalnu koncepciju razvoja društva i zaštitu životne sredine, s tim da mjere koje se budu preduzimale u cilju onemogućavanja nastajanja štetnih posljedica usljed tehnološkog razvoja, moraju biti u okviru sistema, koji će biti garantovan instrumentima i sredstvima, organima i organizacijama putem kojih će moći da se takav sistem mjera u potpunosti realizuje (Joldžić V.,1996,pp.81).

PRAVNI PRISTUP PROBLEMU ZAŠTITE EKOLOŠKE VRIJEDNOSTI

Razmišljajući o ekološkom pravu, mislimo da je neophodno ići izvjesnim redoslijedom uz usmjeravanje pažnje na dva njegova dopunjujuća gradivna elementa: onaj iskazan na nivou međunarodnog prava, kao i kroz unutrašnje pravo suverenih država.

Kako ekološko pravo ima razloge svoje pojave i razvoja, osnovu na kojoj se iskazuje i napreduje, logiku i metode formiranja, kao i ciljeve kojima teži, to je jasno da ih moramo uočiti i djelomično objasniti. (Mrvić-Petrović N.,Petrović Z., 2012,pp.88).

Ekološke vrijednosti kao predmet naučnog posmatranja

Koristeći se analizom ekologija je, kao osnovne vrijednosti, grupne objekte koji se ispoljavaju kao elementi ukupnog predmeta njenog proučavanja, navela: vode i vodotoke, zemljište, vazduh, živi svijet kao i energiju s obzirom na značaj svih oblika njenog ispoljavanja za procese u živoj i neživoj prirodi. Unutar svakog od njih nastoji da utvrdi odnose koji postoje u konkretno određenom predmetu, kao i granice dejstva koja neće izazvati štetne posljedice ma posmatrani dio ekosia ili njegovu cjelinu. Upravo time dala je zadatak, ali i pružila osnovu pravu u njegovom razvoju i dejstvu. Učinila je to s obzirom na stalno rastući uticaj čovjeka na sveukupnu neživu i živu prirodu. Uticaj koji se često iskazuje kao poguban, samim tim što za mnoge njegove aspekte priroda ne posjeduje mogućnost

bezbolne kompenzacije. Zbog toga čovjek mora ove uticaje da kontroliše, sprovodi ih, koriguje ili spriječava. Osnovno sredstvo za to jeste pravo, kao sredstvo regulisanja ovakvog ponašanja, ali i sprečavanja neželjenog u njemu⁶(Popović S., 1997,pp.69).

Pravni pristup zaštiti životne sredine

Stalno rastuće opterećenje životne sredine uzrokovalo je neizbježno poštovanje nauke na iskazane istine da je sveukupno društvo sa životnom sredinom u međuzavisnoj cjelini, pa prema tome, svojom voljom možemo doprinjeti ili naškoditi takvoj cjelini. Zadatak je nauke da doprinese razvoju i zaživljavanju ovih znanja. Ali njihovo oživljavanje nije moguće bez šireg društvenog usvajanja. Ovo zahtjeva adekvatnu organizaciju države koja je u potpunosti usmjerena prema ovom cilju.

Moramo biti svjesni da svaka ljudska zajednica ima potrebu da uspostavi pravila ponašanja, da bi se prirodne i društvene zakonitosti razvoja, koje ono osjeća kao svoje potrebe i nužnost, ispoštovala u što većoj mjeri. Drugim rječima da izgradi sistem normi- PRAVO. Zbog toga je na pravnicima obaveza paralelnog razvoja naučnog i na njemu zasnovanog praktičnog pristupa tome zadatku, čiji konačni rezultati moraju da se ispolje u izgradnji kompleksa realnih-primjenjivih normi, što će sankcionisati neželjeni odnos subjekata prava ka sveukupnom ekoslu, svakom njegovom elementu sa kojima je ljudsko društvo u očiglednoj interakciji. Ovakvo sagledavanje problema zahtjeva pristup razmatranja predmeta na tri nivoa:

- opštem, teorijsko-pravnom,
- nivou ostvarenog u pravu,
- razmatranju željenog, imajući u vidu stvarnost konkretnog – Bosanskohercegovačkog društva i njegovo mjesto u svjetskoj zajednici.

Razmatranje pitanja željenog u pravnoj zaštiti ekoslu vodi nas kroz tri faze razmišljanja:

- sistematizaciji postojećeg i potrebnog,
- formiranju metodološkog aparata primjerenog zadatku,
- ukazivanju na neophodne ključne korake u zaštiti ekoloških vrijednosti.

DEFINISANJE ELEMENATA EKOLOŠKOG PRAVA

Svako ljudsko društvo, koristeći prirodne resurse, vremenom je uočilo da u tim procesima moraju biti poštovana određena pravila prirode, a istovremeno, da zbog njih moraju biti donešena sve preciznija društvena pravila ponašanja, da bi se ovi procesi nesmetano odvijali. U takvoj situaciji pravnici su počeli da razmišljaju o preciznijem regulisanju proizvodnje energije, korišćenju vode i vodotoka, šuma ili obradivog zemljišta. Ali, ne samo da se svaki od njih odvija na za sebe najbolji mogući način, već sa što manje negativnih uticaja na svoju okolinu. Iz tog razloga, normativno i detaljno regulišući različite oblasti života: proizvodnju hrane, energije, saobraćaja, gradnju ... savremena ljudska društva, unutar ovih skupova normi, formiraju i ona pravila usmjerena na zaštitu i unapređenje elemenata ekoslu.

Donose ih kako unutar svojih savremenih pravnih sistema, tako jer se za to iskazala potreba, i međusobno se dogovarajući oko rješavanja brojnih zajedničkih pitanja. Ova je

međunarodna saradnja posljednjih decenija doživjela izraziti razvoj, o čemu svjedoče brojne konferencije. U početku, te norme sistema međunarodnog prava predstavljale su samo dodatak pravnim cjelinama čiji osnovni predmet i cilj formiranja nije zaštita eko sistema, već regulacija u saobraćaju, energetici ili na kom drugom planu. Te su norme ovom cilju samo djelomično bile prilagođene ali ne i sasvim upotrebljene. Kao norme saobraćajnog, prava gradnje i drugih pravnih grana, one su ekologizirane. To znači da svojom suštinom dotične norme prevashodno rješavaju nekakav drugi a ne ekološki problem. Rješavajući ga, istovremeno pružaju i izvjestan ekološki doprinos. Time je otvoren put stvaranju čisto ekoloških normi.

Razvijajući različite djelatnosti, preko kojih utiče na okolinu, čovjek stupa u odnose sa vrijednostima što je čine. Drugim riječima, ostvaruje ekološki odnos u svoj njegovoj složenosti. Zadatak je pravnih normi da sva područja tog razvijajućeg ekološkog odnosa uredi na, za čovjekovu okolinu, a time i ljudsko društvo u cjelini, najkvalitetniji način. I one to čine u sve većem obimu. Možemo reći da već postoji, mada još uvijek nesistematizovano, niti cjelovito, pozitivno ekološko pravo. I to na dva nivoa: kao sastavni dio međunarodnog prava i unutar važećeg prava BiH i RS.

Razgraničenje ekološkog i drugih grana prava

Plasirajući svoje rezultate izučavanja i formiranja bića ekološkog prava, veoma složene grane u neprekidnom razvoju, a koja se karakteriše svojom multidisciplinarnošću, mišljenja smo da je potrebno odgovoriti na pitanje međusobnog odnosa ekološkog i drugih grana prava. U slici pravnog sistema BiH kao i RS, njegovih elemenata i njihovog međusobnog odnosa, odlučujuća činjenica jeste predmet uređenja od strane konkretne pravne grane uočiv kroz same propise. Sveukupno pozitivno pravo moguće je podjeliti u četiri grupe:

- prvu bi činile norme koje uslovljavaju osnove društva-države, kao i prava čovjeka; ustavno-pravne norme,
- drugu grupu čine one koje uređuju odnos prema materijalnim vrijednostima na nivou društveno-ekonomskog uređenja države,
- treću grupu čine norme koje uspostavljaju prava čovjeka u reprodukciji,
- četvrtu grupu normi čine one koje se bave pitanjima prava, dužnosti i postupaka, sa aspekta upravnog ili njemu srodnog prava.

Unutar svake od navedenih grupa nalaze se regule koje direktno ili indirektno doprinose uređenju pravno-ekološkog odnosa. Zbog toga je naš interes da odnos ekološkog prava i navedenih grupa što je moguće preciznije sagledamo.

Naša razmišljanja o odnosu ekološkog i drugih pravnih grana neizbježno se moraju odnositi na metod ili metode međusobnog razgraničenja - gdje prestaje jedna a nastaje druga pravna grana. Posebno kada imamo u vidu stav brojnih pravnika o izrazitoj zavisnosti ekološkog od drugih grana pravne nauke, počev od korišćenja njihove terminologije pa do pojedinih principa. Suprotno njima mi smo postavili stav o autonomiji ekološkog prava – njegovom samostalnom mjestu u sistemu pravne nauke i pozitivnog zakonodavstva, polazeći od činjenice da ono ima:

- svoj samostalni domen primjene, nezavisno od drugih pravnih grana,
- riječnik stvaran zadnjih decenija,
- u velikoj mjeri autonomne principe.

Govoreći o ekološkom pravu uočavamo kako, kao i svaka pravna grana reguliše pravni odnos –posebne vrste. Kako građansko pravo reguliše građansko-pravni odnos, krivično krivično-pravni odnos, to se izdiferencirao i ekološko-pravni odnos.

Polazeći od metoda regulisanja možemo da primjetimo kako pojedine pravne grane, kao osnovni, u regulaciji međusobnih odnosa subjekata prava, koriste način koordinacije (npr, građansko pravo), dok drugi svoj prvenstveni metod regulacije vide u principu subordinacije (npr, upravno pravo). Za razliku od većine pravnih grana, upravo zbog svoje multidisciplinarnosti, ekološko pravo oslanja se na obadva metoda paralelno. Izgrađujući elemente međunarodno-pravne regulative namjenjene ekosuu, oslanja se na koordinaciju, dok u uspostavljanju unutar državnih ekološko-pravnih odnosa zakonodavac po logici stvari ide na primjenu metoda subordinacije, kao primarnog.

Ciljevi razvoja ekološkog prava

Cilj koji smo postavili jeste da na osnovu sagledavanja stvarnog stanja prava životne sredine u BiH-RS, kao oglednog predmeta, izgradimo potreban paralelan a adekvatan pravo-politički pogled na buduće njegovo tretiranje kao dijela pozitivnog zakonodavstva, uz istovremeno izučavanje kao multidisciplinarnog pravnog predmeta. Smatramo da je to nužnost, te da su se za to stvorili svi uslovi.

Kada govorimo o pravnoj politici i njenim pogledima na pojedine sastavne dijelove ukupnog skupa aktuelnih normi, moramo imati u vidu i njenu dvostranu prirodu što se najbolje vidi iz njenog racionalnog skupa shvatanja, smjera i programa aktivnosti na njima izgrađenim, a koji se odnosi na društvo kao cjelinu. Njen cilj jeste reakcija protiv negiranja socijalnih vrijednosti. Zbog toga cilj pravne politike jeste efikasno pravno organizovanje države. Da bi bila stvarno efikasna, pravna politika svake zemlje, pa i BiH, mora raspolagati određenim fondom znanja o elementima što čine sveukupnost postojećih pozitivnih odnosa. Kada je riječ o ekološko pravnim odnosima tada ovo znanje mora biti kvalitetno upotpunjeno slikom regula što ga uređuju na nacionalnim i međunarodnom nivou kao i logikom njihovog daljeg razvoja. Ovo je moguće ostvariti predmetnim izučavanjem ekoloških odnosa u njihovoj ukupnosti – svih onih odnosa koji u biti jesu ekološki a pravno regulisani ili bi trebalo da su regulisani. To znači i odnosa definisanih normama upravnog, međunarodnog, privrednog, krivičnog te drugih pravnih grana. Da bi tako, ciljno definisan, zadatak mogao da bude ostvaren, potrebno je formiranje njemu odgovarajućeg metodološkog aparata.

ODGOVORNOST ZA ŠTETE IZAZVANE EKOLOŠKIM UDESIMA

Štete po životnu sredinu su najveće propratno zlo naglog tehničkog i tehnološkog razvoja savremenog društva. Zaštita životne sredine predstavlja skup različitih postupaka i mjera koji sprečavaju ugrožavanje života i zdravlja ljudi, očuvanje biljne vegetacije i životinjskog svijeta u ciju održanja biološke ravnoteže. Kako je zaštita životne sredine u direktnoj vezi sa opstankom čovjeka i drugih živih bića na planeti, od velikog je praktičnog značaja na koji će način biti osmišljen pravni okvir koji će omogućiti sprečavanje takvih pojava i saniranje štetnih posljedica.

Pravni okvir koji treba da omogući efikasnu zaštitu životne sredine, zasniva se na preventivnom pristupu. Tako se u prvom redu nastoji ustanoviti odgovornost određenih fi-

zičkih ili pravnih lica za preduzimanje preventivnih mjera i kontrole nad obavljanjem onih opštekorisnih aktivnosti koje nose pojačani rizik od izazivanja ekološkog udesa (Mladenović B., 2013).

Karakteristike šteta nastalih ekološkim udesima

Bitna karakteristika ekoloških šteta odnosi se na načine njihovog nastanka. Po pravilu one nastaju iz dozvoljene, društveno korisne aktivnosti koje uključuju rizik od pojave šteta po životnu sredinu. Radnja je dopuštena, ali je povezana sa uvećanim mogućnostima nastanka ekoloških šteta. Nastupanje ekoloških šteta po pravilu ne zavisi isključivo od volje štetnika: on je najčešće svjestan rizika od štete koja njegovom radnjom može nastati, ali ni za njega nastupanje štete nije uvijek predvidljiv događaj. Ako bi se dogodilo da onaj ko preduzima opšteopasne radnje namjerno krši tehničke i pravne standarde postupanja, to bi omogućilo uspostavljanje klasičnih pravnih vidova odgovornosti štetnika za građanski delikt i krivično djelo učinjen sa krivicom. Priroda ekoloških šteta je takva da prioritet postaje prevencija štete i otklanjanje štetnih posljedica, dok utvrđivanje odgovornosti dolazi u drugi plan.

Bitna odlika ekoloških šteta odnosi se na način njihovog uzrokovanja, jer se u praksi događa da propuste čini niz subjekata koji se povezano bave rizičnim delatnostima. U takvim uslovima se dešava dejstvo više uzroka nastanka ekološkog udesa, tako da je teško tražiti odgovornost samo jednog subjekta, pa će se najčešće primjenjivati pravila o solidarnoj odgovornosti više zagađivača.

Jedna od štetnih događaja koji dovode do ugrožavanja životne sredine jeste da pojedine opšteopasne djelatnosti uzrokuju različite štetne posljedice. Nastanak štete zavisice od vrste opasne djelatnosti, ali i od vremena i mjesta preduzimanja takve djelatnosti. Očigledno da isti pravni model odgovornosti za štetu neće uvijek biti primjenjiv u svim situacijama, pa zato i ne čudi što je u međunarodnom pravu pravna regulativa upravo prilagođena svakom od posebnih slučajeva. Postavlja se pitanje, na koji način se u taj model uklapa država, ako je subjekt odgovornosti?

Odgovornost države za ekološke štete

Mogućnost da država građanskopravno odgovara za štete je po pravilu izuzetna, jer se suprotstavlja konceptu suvereniteta države, koja kao najjači pravni subjekt u društvu treba da nameće pravnu odgovornost drugim subjektima, ali teško može sama sebe da podvrgne toj odgovornosti. Zato su najvažnija ograničenja koja državu obavezuju na naknadu štete u sklopu zaštite ustavom garantovanih prava i sloboda građana ili poštovanja obaveza prihvaćenih na osnovu međunarodnih ugovora.

Kada su u pitanju ekološke štete, odgovornost države je specifična zbog toga što očigledno mora biti zasnovana na nekim drugim principima mimo osnovnog rimskog načela *neminem laedere* i upravo podrazumeva najšire vidove izvorne (primarne) odgovornosti za protivpravne postupke prema stranim državama na međunarodnom nivou i za sve greške uprave kojima nastane šteta od ekološkog udesa. Kod ekoloških šteta je često u međunarodnim aktima predviđena tzv. vikarijska odgovornost države, koja je inače sporna u teoriji, a pod kojom se podrazumeva odgovornost za sve što se dogodi na teritoriji dotične države.

U oblasti ekoloških šteta ubrzano se razvija odgovornost država na međunarodnom nivou za kršenja obaveza predviđenih standardima univerzalnih i regionalnih organizaci-

ja, kroz odluke Međunarodnog suda pravde, Evropskog suda za ljudska prava, Evropskog suda pravde i mehanizme nadzora nad poštovanjem potpisanih konvencija OUN, dokumenata SE i EU.

Primjera radi, principom 21. Deklaracije usvojene na Konferenciji OUN posvećenoj zaštiti životne sredine, održane u Štokholmu 1972. godine, predviđeno je da su države obavezne da obezbjede takve uslove da se pod njihovom jurisdikcijom ili kontrolom ne prouzrokuje šteta životnoj sredini druge države ili oblastima van nacionalne jurisdikcije. Deklaracija o životnoj sredini i razvoju, prihvaćena 1992. na Konferenciji u Rio de Žaneiru reafirmisala je isti princip koji je kasnije proklamovan i u nizu drugih konvencija Organizacije ujedinjenih nacija koje se odnose na zaštitu životne sredine.

Na međunarodnom nivou odgovornost države za štete se zasniva na činjenici kršenja međunarodnog prava i nastaje pod uslovom da joj se takva kršenja mogu pripisati. Prema tome i odgovornost za ekološke štete proizilazi iz kršenja odgovarajućih obaveza propisanih prihvaćenim međunarodnim aktima, a zasniva se na potrebi zaštite kolektivnog interesa na očuvanju zdrave životne sredine. Potreba da se na ovaj način predvidi odgovornost države za ekološke štete proizilazi iz činjenice da rizici od pojedinih ekoloških šteta pogađaju čitavo čovečanstvo, pa tako postoji mogućnost da svaka država, a ne samo ona neposredno pogođena štetnim posljedicama ekološkog udesa zatraži sudsku zaštitu pred Međunarodnim sudom pravde.

Dokumenti Savjeta Evrope i Evropske unije uređuju odgovornost države za ekološke štete. Za evropske države je u tom pogledu najvažnija Konvencija o odgovornosti za štete nastale aktivnostima opasnim po životnu sredinu (tzv. Lugano konvencija). Ovom konvencijom predviđa se odgovornost bez krivice (*strict liability*) za ekološke štete koje nastaju preduzimanjem opasnih djelatnosti ili korišćenjem opasnih materija. Ovom konvencijom uređena je odgovornost države u onom dijelu u kome se predviđa da se konvencija odnosi na djelatnosti koje preduzimaju javne vlasti. Štetni rizici mogu poticati od opasnih supstanci, genetski modifikovanih proizvoda, opasnih mikro-organizama ili opasnog otpada.

Konvencija predviđa u članu 2(7c) da su nadoknadive štete one koje se ispolje na licima (zbog smrti ili pretrpljenih tjelesnih povreda) i na imovini, kao i štete po životnu sredinu. U nadoknadivu štetu su ubrojani i „troškovi preventivnih mjera i bilo kakav gubitak ili šteta nastala od preventivnih mjera” - član 2 (7d), pri čemu preventivne mjere, kako je određeno u članu 2(9) predstavljaju sve razumne mjere preduzete od bilo kog lica kako bi se nakon ekološkog udesa spriječila šteta ili uticalo da šteta bude manja.

Primjeri uspostavljanja međunarodne odgovornosti države za ekološke štete ukazuju na još uvijek prisutnu dihotomiju pravnih odredbi. Odredbe iz međunarodnih dokumenata (posebno Evropske unije) formalno spadaju u međunarodno privredno pravo, ali zadiru i u oblasti javnog prava, pa tako prisustvujemo tendenciji neobične integracije građanskopravne i javnopravne odgovornosti države: krajnji rezultat je učestalo uvođenje režima paralelne odgovornosti za rukovaoca (onoga ko preduzima opasne djelatnosti ili koristi opasne stvari pri čemu nastaje šteta) i države koja treba da kontroliše takve djelatnosti ili nadzire upotrebu opasnih stvari.

Pravo na zaštitu životne sredine predstavlja garanciju da prirodni čovekovi životni prostori neće biti previše oštećeni ili čak potpuno uništeni. Pravo na zdravu životnu sredinu je u uskoj vezi sa pravom na život i zdravlje, te je Evropski sud za ljudska prava više puta naglašavao da član 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama koji

sadrži garanciju neprikosновенosti prava na život nalaže državama ne samo da se uzdrže od namjernog ili nezakonitog lišavanja života već i da preduzimaju odgovarajuće mjere kako bi osigurale živote onih koji se nalaze pod njenom jurisdikcijom. Posebno je značajno da postoji pravična ravnoteža između konkretnog interesa pojedinca i zajednice kao cjeline. Država ne može odgovarati za svaku pretpostavljenu pretnju životu određenog pojedinca, ali će odgovarati ako je znala ili morala znati za takvu pretnju u vrijeme postojanja stvarnog i neposrednog rizika po život pojedinca, a propustila je da preduzme mjere kojima bi se taj rizik izbjegao.

ZAKLJUČAK

Zaštita životne sredine predstavlja skup različitih postupaka i mjera koji sprečavaju ugrožavanje života i zdravlja ljudi, očuvanje biljne vegetacije i životinjskog svijeta u ciju održanja biološke ravnoteže. Kako je zaštita životne sredine u direktnoj vezi sa opstankom čovjeka i drugih živih bića na planeti, od velikog je praktičnog značaja na koji će način biti osmišljen pravni okvir koji će omogućiti sprečavanje takvih pojava i saniranje štetnih posljedica. Pravni okvir koji treba da omogući djelotvornu zaštitu životne sredine, zasniva se na reafirmaciji preventivnog pristupa.

Da bi vrijednosti tretirane normama koje uređuju ekološki odnos zaživjele, moraju biti zaštićene. Potrebna je pretnja sankcijama za neželjena igrožavanja i povrede ovih vrijednosti. Prema tome, treba izgrađivati Ekološko kazneno pravo kao sistematizovanu cjelinu, kreiranu na nivou BiH.

Da bi elementi pravno-ekološke trijade djelovali treba u okviru administrativno – upravnog aparata ostvariti dio što će se brinuti za izvršavanje ovog zadatka a za to je potreban skup normi. Nazivamo ih normama ekološkog upravnog prava Scrlha njihovog formiranja jeste pravno uspostavljanje i regulacija ovog aparata, bilo kao zasebnog ili pak u okviru rada već postojećih oblika administracije. Upravo se u pružanju pomoći njihovom ostvarivanju sastoji osnovna uloga pravne nauke i zakonodavstva na ekološkom području uopšte.

Svaka ljudska zajednica ima potrebu da uspostavi sistem normi- PRAVO da bi se prirodne i društvene zakonitosti razvoja, koje ono osjeća kao svoje potrebe i nužnost, ispoštovale u što većoj mjeri. Zbog toga je na pravnicima obaveza paralelnog razvoja naučnog i na njemu zasnovanog praktičnog pristupa tome zadatku, čiji konačni rezultati moraju da se ispolje u izgradnji kompleksa realnih-primjenjivih normi, što će sankcionisati neželjeni odnos subjekata prava ka sveukupnom ekoslu,

LITERATURA

1. Đukić V., Uspostavljanje ekološkog prava kao samostalne discipline pravne nauke, Časopis Pravna riječ, Udruženje pravnika RS, Banja Luka, 2006, pp.651.
2. Đukuć V., Jakupović E., Education in function of sustainable development, Ninth International Conference: Knowledge Capital of the Future, Topic the teacher of the future, Durres Albania, 2016.
3. Đukić V., Đukić B., Ekološka bezbjednost tehnoloških sistema, III Međunarodni kongres, „Ekologija, zdravlje, rad, sport“, Banja Luka, 2009, pp.222.

4. Joldžić V., O elementima za uspostavljanje ekološkog prava, X Kopaonička škola prirodnog prava, Beogra-Kopaonik, 1996, pp.81.
5. Mrvić-Petrović N., Petrović Z., Odgovornost države za ekološke štete, Ekologija i pravo, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2012, pp.88.
6. Popović S., Osnovne karakteristike ekološkog prava, Pravo i životna sredina, X jubilarna kopaonička škola prirodnog prava, Kopaonik, 1997, pp.69.
7. Mladenović B., Ekonomski instrumenti zaštite životne sredine, Visoka tehnička škola strukovnih studija Požarevac, 2013.